

Psikolojiye Giriş

Ders 3

Freud

Profesör Paul Bloom: Evet. Geçen ders beyin hakkında konuştuk. Şimdi biraz psikolojinin temellerinden konuşacağız. Bugün ve Pazartesi günü Sigmund Freud ve B. F. Skinner ile ilgili iki yaklaşımdan söz edeceğiz ve bunlar psikanaliz ve davranışçılıktır. Bugün psikanaliz üzerinde duracağım, gelecek hafta da davranışçılık.

Bu kuramları bu kadar ilginç yapan şeylerden birisi bunların kapsamaları ile ilişkilidir. Bu derste konuşacağımız çalışmaların birçoğu, bununla ilgili görüşlerin önemli bir kısmı dar bir alana ilişkindir. Dolayısıyla, irksal ön yargılar hakkında birisinin görüşleri üzerine konuşacağız fakat bu dil edinimi üzerine bir kuram değildir. Şizofreniye ilişkin kuramlar üzerinde konuşacağız fakat bunlar cinsel çekiciliğe ilişkin açıklamalar değildir. Kuramların çoğu özelleşmiş kuramlardır fakat bu iki yaklaşım büyük kuramlardır. Bunların kuramları her şeye ilişkindir, günlük yaşama ilişkin bütün konuları kapsar, çocuk gelişimi, zihinsel bozukluklar din, savaş, aşk. Freud ve Skinner tüm bunlara ilişkin açıklamalara sahiptirler.

Bu bir tarih dersi değildir. Alanın tarihçesi hakkında bir şeyler söylemek için psikolojideki tarihsel şahsiyetleri betimlemeye ilişkin en ufak bir motivasyonum yok. Öte yandan size anlatacağım şeyler bu fikirlere ilişkin olacaktır çünkü buralarda psikolojiye ilişkin çok fazla şey bulacağız, daha da önemlisi bu fikirlerin çoğu şimdi hakkında nasıl düşündüğümüz üzerinde kritik etkilere sahiptir. İşte burada. [slaytı göstererek].

Şimdi, iyi ya da kötü Freud tarafından çok derin bir şekilde etkilenmiş bir dünyada yaşıyoruz. Şimdi sizden ünlü bir psikoloğun ismini sorsam birçoğunuzun yanıtı Freud olurdu. Freud yaşamış en ünlü psikologdur ve yirminci ve yirmi birinci yüzyıl üzerinde önemli etkilere sahiptir. Biraz biyografik bilgi verelim: Freud 1850'lerde doğdu. Hayatının çoğunu Avusturya'nın Viyana şehrinde geçirdi, fakat Londra'da öldü ve ikinci dünya savaşının başlangıcında Nazilerin Avusturya'yı işgal etmeye başlamasıyla beraber Londra'ya kaçmıştı.

Freud yaşamış en ünlü akademisyenlerden birisi olmakla beraber herhangi bir keşifte bulunmuş değildir. Onun yerine Freud on yıllarca süren bir çaba ile geliştirdiği bir zihin kuramı ile tanınmaktadır. Kendi zamanında da iyi tanınıyordu, sokakta görüldüğü zaman tanınan bir ünlüydü ve bu yaşamı boyunca da böyle oldu. Freud inanılmaz bir enerji ve üretkenliğe sahipti, genel olarak böyleydi ama ciddi bir kokain bağımlısı olduğunu da akıldan çıkarmamak lazım. Freud yüksek enerji tipinde bir insandı. Tıp ve edebiyat alanında Nobel Ödülü adaylığına kadar yükseldi fakat hiçbirini alamadı. Tıp ödülünü Albert Einstein yüzünden alamadı. Biliyorum herkes

Albert Einstein'ı sever. Albert Einstein'a Nobel Ödülleri hakkında fikri sorulması üzerine Einstein bir mektup yazar ve mektubunda şunu söyler "Ödülü Freud'a vermeyin. O Nobel Ödülü'nü hak etmiyor. O sadece bir psikolog". Peki buna ne dersiniz.

Freud bir yandan evrensel olarak tanınan önemli bir entelektüel şahsiyet iken diğer yandan sıklıkla sevilmeyen bir figür olmuştur. Bu kısmen karakteriyle açıklanabilir. Freud birçok bakımdan çok da hoş bir insan değildi. Freud psikanalizin yaygınlaşması yaklaşımının sunumu ve bunun savunmasında oldukça hırslıydı ve arkadaşlarına karşı sıklıkla dürüst olmayan oldukça sert ve kaba davranışlar içinde bulunurdu, düşmanlarına karşı ise dehşet vericiydi. İlginç bir karakterdi.

Benim en çok hoşlandığım Freud hikâyesi şudur: Freud Nazilerin yükselişi sırasında Avrupa'yı terk ediyor. Sanırım ya Almanya'dan ya da Avusturya'dan İngiltere'ye gitmeye hazırdır. Fakat Gestapo'ya imzalı bir mektup sunması gerekir. Gestapo subayları Freud'un önünü keserek Gestapo tarafından herhangi bir şekilde tehdit edilmediği kötü muamele görmediğine dair bir mektup imzalamalarını ister. Freud da mektubu imzalar ve altına şunu yazar "Gestapo bana hiç bir şekilde zarar vermedi hatta Gestapo'yu herkese tavsiye ederim". İşte bu tarzı ve yaklaşımı nedeniyle insanlar Freud'dan hoşlanmamışlar ve hatta nefret etmişlerdir. Freud insanların iyi rasyonel saf ve temiz varlıklar olduğu kavramını yıkan bir cinsel firari olarak görülmüştür ve 1930'larda Naziler gücü ele geçirdiklerinde Freud Hıristiyanlığın tüm kutsal mevhumlarını tahrip etmeye kendisini adanmış bir Yahudi olarak tanımlanmış, belirli bir dereceye kadar birçok insan da onu bu şekilde görmüştür. Aslına bakarsanız, bir dereceye kadar bu suçlamalar doğrudur da.

Freud insanların çoğu hakkında duymak bile istemeyeceğimiz iddialarda bulunmuştur. Peki, ne söyledi? Freud'un ne söylediğini onu sevmeyen birisine sorarsanız Freud'un bazı saçma sapan şeyler söylediğini ifade edecektir. Gerçekten de Freud en azından bir kısmı hiç de rasyonel olmayan birçok şey söylemiştir. Örneğin, Freud fallik bir takım sembollere ilişkin açıklamalarıyla tanınır. Ona göre bazı mimari anıtlar bilinçaltı tarafından penis temsilleri olarak geliştirilmişlerdir ve bununla ilgili olarak, ünlü penis kıskançlığı teorisini geliştirmiştir. Penis kıskançlığı Freud'a göre bütün kadınların içinden geçtiği gelişimsel bir dönemi açıklar. Buna göre gelişimin belirli bir noktasında bir penise sahip olmadığınızı keşfedersiniz. Bu bir felakettir ve her biriniz bu noktada kastre edildiğinizi düşünürsünüz. Yani bir penisiniz vardı ve birisi bunu sizden aldı. Bunun üzerine siz de babanıza yönelirsiniz ve aşık olursunuz çünkü babanızın bir penisi vardır, dolayısıyla babanız sizin için bir çeşit penis vekili olur. Annenizi reddedersiniz, o da bir penise sahip olmadığı için sizin kadar değersizdir ve işte bu sizin psikoseksüel gelişiminizi şekillendirir.

Eğer Freud hakkında bildikleriniz bu tarz şeyler ise, ne onun ne de onun yaptıkları hakkında çok da parlak görüşleriniz olmayacaktır, fakat Freud'un iddialarının özündeki daha ilginç fikirler insanın zihinsel önemine ilişkin iddialardır ve bunlardan ikisi şunlardır. Bu iki ana iddia bir bilinçdışı varlığını, bilinçdışı

motivasyonu, bilinçdışı dinamikleri ve zihinsel bozukluklara yol açan bilinçdışı çatışmaları, rüyaları, dil sürçmelerini ve diğerlerini içerir.

Bilinçdışı motivasyon yani bu ilk fikir yaptığınız şeyin ne olduğunu bildiğiniz iddiasını reddeder. Düşünün ki birisine âşık oldunuz ve onunla evlenmek istediğinize karar verdiniz ve ardından birisi size bunun nedenini sordu. Böyle bir durumda olasılıkla şöyle bir şey söylerdiniz: “Yaşamımın bu evresinde evlenmeye hazır hissediyorum kendimi; onu gerçekten çok seviyorum; bu evleneceğim kişi çok zeki ve çekici; çocuklarım olsun istiyorum” her neyse. Belki bu doğrudur. Fakat bir Freudyen ,bu söyledikleriniz sizin dürüstçe verdiğiniz cevaplar olmasına rağmen ,kimseye yalan söylemiyor olmanıza rağmen ,Freudyen sizin davranışlarınızı yöneten ve farkında olmadığınız bir takım arzu ve motivasyonların olduğunu söyleyebilir. Dolayısıyla belki de Caner’le evlenmek istiyorsun çünkü sana babanı hatırlatıyor ya da belki de sana ihanet eden birisinden intikam almak istiyorsun.

Eğer birisi size bunu söylemiş olsa “tümüyle saçmalık” derdiniz, fakat bu cevap bir Freudyeni yıldırmayacaktır. Freudyen size bu süreçler bilinçdışı olduğu için tabii ki ne olduğunu bilmeyeceğinizi söyleyecektir. Dolayısıyla buradaki radikal fikir şudur: sen yaptığın şeyi ve neden yaptığını bilmeyebilirsin ve bu görsel algı gibi kabul edeceğimiz bir şeydir. Etrafınıza bakındığınızda duyularınız devrededir ve arabanın orada olduğunu, ağacın şurada olduğunu, bunun bir insan olduğunu anlarız ve bunun nasıl olduğu konusunda bilinçsizsinizdir. Fakat bu durum bir miktar nahoş ve hatta korkutucu olabilir, özellikle de şu tip sorulara dönüştürdüğünüz zaman: Niye Yale’de okuyorsunuz, arkadaşlarınıza ve ailenize karşı bu tarz duygularınızın olmasının nedeni nedir?

Şimdi, evlilik örneği bir miktar aşırı olabilir fakat Freud bu tarz bilinçdışı güdülerin rol oynayabileceği bir çok daha basit örnek verir. Hiç birisinden hoşlandınız mı ya da hoşlanmadığınız birileri oldu mu ve bunun nedenini açıklayamadığınız oldu mu? Hiç ifade edemediğiniz bir takım nedenlerle kendinizi bir şey yaparken ya da birisiyle tartışırken ya da bir karar verirken buldunuz mu? Hiç en yanlış zamanda birisinin ismini unuttuğunuz oldu mu? Sevgilinize en romantik anınızda başka bir erkeğin ya da kadının ismiyle seslendiğiniz oldu mu? Bunların hepsi Freudyen bilinçdışıdır. Biz farkında olmadığımız bir takım bilişsel sistemler ile açıklanabilecek şeyler yaparız. Kritik fikir işte budur.

Şimdi, eğer bilinçdışımız gerçekten akılıysa ve sizin çıkarınız doğrultusunda davranıyorsa ya da bilinçdışınız mantıklı ise ve bir rasyonel bilgisayar gibi çalışıyorsa burada hiçbir sorun yok. Fakat Freud’a göre işler böyle çalışmamaktadır. Freud’a göre, kafanızın içinde üç farklı süreç ciddi bir içsel çatışma içerisinde devam etmektedir. Ve nasıl davrandığınız, nasıl düşündüğünüz tek bir rasyonel varlığın değil fakat birbiriyle çatışan varlıkların ürünüdür. Bu üç süreç id, ego ve süperegodur ve gelişimsel olarak ortaya çıkarlar.

Freud’a göre id doğuştan gelir, ve bu benliğin hayvansal kısmıdır. İd yemek, içmek, dışkılamak, işemek, sıcak tutulmak ve cinsel doyum elde etmek ister.

İnanılmaz bir şekilde aptaldır. İd Freud'un ifadesi ile "haz ilkesine" göre çalışır. Haz ister ve hemen şimdi ister. Ve Freud'a göre işte bu bir insanın nasıl başladığıdır – sadece id. Freud, idle ilgili olarak şu muhteşem ifadede bulunmuştur "çok biçimli sapıklık (polymorphous perversity)", işte bu saf haz arzudur.

Şimdi, maalesef hayat bu şekilde çalışmamaktadır. Elde ettiğin her zaman istediğin şey değildir ve hazzın her zaman istediğin yerde ve istediğin zamanda olmadığı gerçeği ile baş edebilmek için bir takım reaksiyonlar işe koşulur, bunlar ya arzuları tatmin etmeye yönelik planlamaları ya da bu arzuları baskılamaya ilişkin planlamaları içerir. İşte bu sistem ego ya da benlik olarak bilinmektedir. Ego "gerçeklik ilkesi"ne göre çalışır. Ve arzularınızı nasıl tatmin edeceğiniz ya da bazı durumlarda bunlardan nasıl vazgeçeceğiniz ile ilgili olarak dünyada yolunuzu nasıl bulacağınızı belirleme ilkesine göre çalışır ve ego –Freud'a göre egonun ortaya çıkışı- bilincin kökenini sembolize eder.

Son olarak, eğer hepsi bu olsaydı hayat daha basit olurdu, fakat Freud bir üçüncü bileşeni tanımlar, o da süperegodur. Süperego toplumda ebeveynlerin içselleştirilmiş kurallarıdır. Yani gelişim boyunca olan şey temel olarak şudur: siz arzularınızı tatmin etmeye ve dünyada yolunuzu bulmaya çalışırsınız fakat zaman zaman bunun için cezalandırılırsınız da. Bazı arzular uygunsuz, bazı davranışlar yanlış ve bunun için cezalandırılırsınız. Buradaki fikir şudur: kafanızda bir süperego geliştirirsiniz, bu bilinçtir. Filmlerde kafanın üzerinde küçük bir melek yer alır ve bir şeyler yanlış olduğunda sizi uyarır. Ve temel olarak sizin benliğiniz, yani ego id ve süperegounun arasındadır.

Şimdi size daha önce idin inanılmaz bir şekilde aptal olduğunu söylemiştim. İd sadece şunları söyler "açım yiyecek istiyorum, cinsellik istiyorum, sıcak tutulmak istiyorum". Süperego da aptaldır. Süperego hiç de öyle neyin doğru neyin yanlış olduğunu söyleyen parlak bir ahlak felsefecisi değildir. Süperego sadece şunu söyler "Kendinden utanmalısın. İğrençsin. Şunu yapmayı bırak". İşte bu iki haykıran yaratığın arasında, birisi arzularının peşinde koş, diğeri kendinden utanmalısın derken, işte aradaki sizsiniz yani ego.

Şimdi Freud'a göre bunların çoğu bilinçdışıdır. Dolayısıyla yüzeye hava kabarcıklarının çıkışını görüyoruz, hissediyoruz ve kendimizi yaşıyoruz. Ve idi besleyen, idi sürükleyen güçler ve süperegoya ilişkin güçler bizim onlara erişim sağlayamayacağımız şekilde bilinçdışıdır. Böbreğimizin ya da midemizin çalışması, nasıl bir şey bilmiyoruz. Kendini dinleyerek bunu saptaman mümkün görünmüyor. Daha ziyade, bunlar herhangi bir bilinçli bilgi olmaksızın işlerini yapıyorlar.

Şimdi bunu Freud geliştirdi. En geniş anlamda bu Freudyen teoridir. Freud bunu genişletti ve bunu bir psikoseksüel gelişim kuramına dönüştürdü. Ve böylece, Freud'un kuramı daha önce de söylediğim gibi, bir günlük yaşam kuramıdır, karar verme, yanlış yapma, âşık olmaya ilişkin bir kuramdır, fakat aynı zamanda bu bir çocuk gelişimi kuramıdır. Freud kişiliğin gelişiminde beş evrenin olduğuna inanıyordu ve her bir evre belirli bir erojen bölge ile ilişkilendirilmişti. Ve yine Freud, eğer belirli

bir evrede bir problem yaşarsanız ya da bir şeyler yanlış giderse, orada takılıp kalacağınıza inanıyordunuz. Freud'a göre bu sınıftaki insanların bir kısmının şu anda oldukları gibi olmalarının nedeni oral ya da anal evreye takılmış olmalarıdır. Ve bu hiç de iyi değil.

O halde oral evre başlangıç evresidir. Ağız haz ile ilişkilendirilmiştir. Her şey emilir, çiğnenir, ağıza alınır. Freud'a göre burada sorun çocuğun sütten erken kesilmesidir. Çocuğun anne memesinden yoksun bırakılması onun kişilik gelişmesi üzerinde ciddi problemlere yol açabilir. Bu onu, ifade edildiği gibi bir oral kişi yapabilir. Ve bu orallık kelimenin tam anlamıyla tanımlanabilir. Freud bunu çok fazla yemek yiyen, sakız çiğneyen ya da sigara içen insanların davranışlarını açıklamak için kullanır. Bunlar bu şekilde erken gelişim evrelerinde ağızları ile elde edemedikleri tatmini sağlamaya çalışmaktadırlar. Fakat bu daha soyut da olabilir. Eğer oda arkadaşınız başkalarına ihtiyaç duyan bağımlı bir kişi ise, oda arkadaşınıza gidip "sen oral bir kişiliksin. Yaşamının ilk yılını çok iyi geçirmedin anlaşıyor" diyebilirsiniz.

Daha popüler olan bir başka durum ise anal evredir ve oral evreden sonra gelir. Ve bu evrede eğer tuvalet eğitimi doğru bir şekilde yapılmadıysa problemler ortaya çıkabilir. Eğer yaşamınızın bu yıllarında bir takım problemlerinizi olduysa Freud' göre bir anal kişilik haline dönebilirsiniz ve oda arkadaşınız bu sefer size "senin problemin fazla anal olman" diyecekti. Ve Freud'a göre, kelimenin tam anlamıyla bu sizin kakanızdan ayrılmak istemediğiniz anlamına gelmektedir. İşte burada yazılı. Biliyorum bu doğru. Ve insanların nasıl konuştuğundan bildiğiniz gibi kendisini şu şekillerde gösterir takıntılı, titiz, cimri işte bu anal kişiliktir.

Ardından işler biraz daha karmaşık hale gelir, sonraki evre fallik evredir. Aslına bakarsanız bu çok da fazla karmaşık değildir. Haz odağı cinsel organlara kayar ve burada takılma kadın ya da erkeklerde aşırı masküliniteye yol açabilir eğer kadınsanız ilgi ya da hakimiyet ihtiyacına yol açabilir. Şimdi bu noktada gerçekten ilginç bir şey ortaya çıkar ve buna "oedipus kompleksi" adı verilir. Ve bu babasını öldürüp annesi ile evlenen bir krala ilişkin efsanevi bir hikâyeye dayanır. Ve Freud'a göre bu şekilde olmaktadır. Yani hepimizle Freud'un kastettiği erkeklerizdir.

Şimdi fikir şu. Üç ya da dört yaşlarındasınız. Fallik evredesiniz. Peki neye ilgi duyuyorsunuz? Penisinizle ilgileniyorsunuz ve bir dışsal nesne arıyorsunuz. Freud bu konuda bir miktar belirsiz kalmakla beraber, aradığınız bir çeşit tatmindir. Fakat size karşı şefkatli, sevgi dolu, zarif ve şahane olan kim var? Tabii ki anneniz. Dolayısıyla çocuk şöyle düşünür "annem çok hoş, annemi seviyorum" bu çılgınca bir şey değil, bizim küçük oğlan annesine âşık oluyor. Problem: baba çocuğun yoluna çıkıyor.

Şimdi bu iş gittikçe daha tuhaf bir hal alacak, fakat bu noktada iki oğlan babası olarak söylemeliyim ki her ikisi de anneleriyle açık bir şekilde evlenmek istedikleri bu evreden geçtiler. Peki ya ben –eğer bana kötü bir şey olduysa bu dünyadaki en kötü şey olmayacaktı. Şimdi işler biraz daha sertleşiyor. Yani çocuğun babasını öldürmeyi kafasına koymasına fikrinden söz ediyorum. Bütün üç dört yaşındaki erkek çocukları

bunu düşünür. Fakat Freud'a göre çocuklar kafalarındaki ile dış dünya arasında çok iyi bir sınır duygusuna sahip olmadıkları için –ki bu bir problemdir- bu sınırın olmamasıdır bu problem- çocuklar babalarının kendilerinin planladıklarını bildiğini ve bunun için babalarının kendilerine öfkeli olduğunu düşünürler. Ve kendilerine şu soruyu sorarlar “babamın bana yapabileceği en kötü şey ne olabilir ki” ve cevap “kastreyedir”. Ve böylece babalarının kendilerini, annelerine âşık oldukları için kastre edecekleri sonucuna varırlar, sonunda babalarının kazandığı düşüncesi ile bir kaç yıl boyunca cinsellik hakkında düşünmezler. İşte bu da latant evredir.

Latant evre, anne ve baba ile yaşanan böylesi büyük bir şeydir, “anneye âşık olunur, baba öldürülmek istenir, baba beni kastre edecek korkusu yaşanır, anneye olan âşk biter ve bu cinsellik faslı bir yana bırakılır”. Ve böylece cinsellik genital evreye gelinceye kadar bastırılır. Ve genital evre tüm sağlıklı yetişkinlerin içerisinde bulunduğu evredir. Şimdi hepiniz yetişkinsiniz, bu gelişimsel evrelerin hepsinden geçtiniz, kendinizi nerede görüyorsunuz? Daha ormanın dışına çıkamadınız çünkü bu bilinçdışı mekanizmalar –halihazırda herhangi bir şeye takılmamış olsanız da hala devrededir ve idiniz, egonuz ve süpergonuz ile ilgili dinamikler hala devam etmektedir. Hatırlayın süpergonuz aptaldır. Bu bakımdan, süpergonuz size sadece kötü şeyler yapmamanızı değil kötü şeyler düşünmemenizi de söyler. Şimdi olan şey şudur idiniz tüm bu tuhaf tiksinti verici çılgın cinsel ve şiddet içeren arzuları yukarıya doğru gönderiyor “öldüreceğim onu. Bununla seks yapacağım. Tatlımdan kimseye yedirmeyeceğim”. Ve süpergonuz sürekli olarak şunları söylüyor “hayır, hayır, hayır” ve tüm bunlar baskılanır. Bilinç düzeyine bile gelmesine izin vermez.

Freud'un kuramı, zihinde olup biten şeylere ilişkin bazı şeylerin nasıl akıldan çıktığına rüyalarda nasıl kendisini gösterdiğine nasıl dil sürçmeleri ile ortaya çıktığına dair hidrolik bir kuramdır ve çok özel bazı durumlarda belirli klinik semptomlarla kendisini gösterir. Olan şey şudur ki, Freud normal hayata ilişkin birçok şeyi idden kaynaklanan bu korkunç malzemenin bilince çıkmasını önlemek üzere yaptığımız farklı şeyler temelinde betimlemiştir ve Freud bunları “savunma mekanizmaları” olarak adlandırmıştır. Kendinizi bu korkunç kısımlarınıza karşı savunuyorsunuz ve bunların bazıları sizin hakkınızda bir şeyler söylüyor.

Bunu teknik olmayan ya da Freudyan olmayan bir şekilde betimlemenin bir yolu şudur: kendimiz hakkında bazı şeyler vardır ki bunları bilmemeyi tercih ederiz. Örneğin bir yüceltme savunma mekanizması vardır. Yüceltme durumunda sahip olduğunuz cinsel ya da şiddete yönelik enerjinizi bunların hedefine değil ama başka bir şekilde yöneltirsiniz. Mesela Picasso gibi büyük bir sanatçının cinsel enerjisini sanat eserlerine yönlendirdiğini hayal edebilirsiniz.

Bir başka savunma mekanizması yer değiştirmedir. Sizde utanç duygusu yaratan belirli düşünceleriniz ve arzularınız vardır ve siz bunları daha uygun bir hedefe yönlendirirsiniz. Babası tarafından incitilen bir çocuk babasından nefret edebilir ve ona zarar vermek ister fakat bu oldukça utanç verici ve zor olduğu için çocuk onun

yerine köpeğini kepmeler ve köpeğinden nefret ettiğini düşünür. Bu daha kabul edilebilir bir hedefdir çünkü.

Yansıtma mekanizmasını görelim. Diyelim ki beni rahatsız eden bir takım dürtülerim var bunların bende olması yerine başka birisine yansıtırım. Freud'un buna klasik örneği homoseksüel arzulardır. Bu şöyle bir şeydir, diyelim ki herhangi birinize ya da şuradaki üç kişinin üçüne birden çok yoğun cinsel arzularım var ve bu bana utanç veriyor, bu durumda ne söylerim "hey, siz cinsel gözle mi bakıyorsunuz? Bana cinsel arzu mu duyuyorsunuz? Bu yaptığınız çok iğrenç bir şey". Burada yaptığım şey kendi duygularımı alıyorum ve bunları başkalarına yansıtıyorum. Freud'a göre bir başka erkeğin cinsel takıntıları olduğunu iddia eden bir erkek aslında kendi cinsel takıntılarını yansıtmaktadır.

Bir de rasyonalize etme var. Burada kötü bir şeyi yaptığınız ya da düşündüğünüz zaman bunu sosyal açıdan daha kabul edilebilir bir açıklama getirmek suretiyle rasyonalize edersiniz. Çocuğunu tokatlamaktan keyif alan bir anne ya da baba tipik olarak "çocuğumu tokatlamayı seviyorum" demeyecektir. Bunun yerine "bu çocuğumun iyiliği için, böylece daha iyi bir ebeveyn olmaya çalışıyorum" diyecektir.

Son olarak, gerileme savunma mekanizmamız var. Bu da gelişimin daha erken evrelerine dönmek anlamına gelir. Bunu gerçekten de çocuklarda görürsünüz. Stres ve travma durumlarında bir anda bebekleşirler, bebek gibi davranmaya başlayabilirler. Ağlayabilirler. Parmak emebilirler, saracakları bir battaniye ararlar, vs. Freud'a göre bu mekanizmalar hiç patolojik değildir. Normal yaşamın birer parçasıdır. Normal olarak, bilinçdışıyla ilişkin farklı sistemler arasında dengeyi kurmak isteriz, fakat bazen bunlar işe yaramaz. Bazen işler tersine gider ve bugün psikolojide kullanılmayan fakat Freud zamanında popüler olan bir şey olur ki, bu histeridir.

Histeri, histerik körlük ve histerik sağırlık gibi fizyolojik herhangi bir bozukluk olmamasına karşın göremediğimiz, işitemediğimiz fenomenleri içerir; bunlar arasında kısmi felçler, titremeler, panik atakları, bellek boşlukları gibi durumlar sayılabilir. Dikkatinizi çekmek isterim ki bunlar gerçekten de semptomlardır. Mekanizmalara ilişkin bu semptomlar rahatsız edici malzemeyi bilinçdışında tutar. Filmlerde bunu yaygın olarak görürüz. Filmlerde birisi kalkar bir analiste gider korkunç bir problem söz konusudur. Kişi bir şey hatırlayamamaktadır ya da bir çeşit hafıza kaybı söz konusudur. Analist bir noktada bir şeyler söyler ve bu kişi bir anda bir içgörü kazanır ve neden hatırlayamadığını, nasıl kör olduğunu kavrar, Freud'a göre işte olan şey budur. Freud başlangıçta bu belleğe ulaşmanın bir yolu olarak hipnozu kullanmıştır fakat daha sonra serbest çağrışım mekanizmalarını kullanmaya başlamıştır. Freud'a göre hastalar buna direnç gösterecektir ve psikanalistin işi bu direnci yenerek hastanın içgörü kazanmasına yardımcı olmaktır.

Psikanalizde kritik nokta görünürdeki problemlerinizin gerçekte daha derinlerdeki bir durumu yansıtmasıdır. Kendinizden bir şey saklıyorsunuz ve bir kez derinlerde ne olduğunu öğrendiğinizde problemleriniz kaybolacaktır. Şimdi size bir terapi oturumu örneği vereyim. Bu Freudyan analiz olmayacak. Bir Freudyan analizin ne olduğunu

daha sonra tartışacağız. Fakat bu bir Freudyen analiz değildir. Bir Freudyen analiz bir kanepeye uzanmayı gerektirir, hasta terapistini görmez ve terapist hiç yönlendirici değildir. Fakat bunu size bir örnek olarak göstereceğim çünkü bu birçok Freudyen temayı, özellikle de rüyalarla ilgili temaları, rüyaların önemini bastırma ve gizli anlamları içerecektir. Bu bir televizyon dizisinden alınmış, birçoğunuzun bildiği bir karakterdir. Karakter panik ataklar yaşamaktadır [Prof. Paul Bloom “Sopranolar” dizisinden kısa bir bölüm oynatır].

Freud’un katkıları bireysel psikoloji ve bireysel patolojileri çalışmanın ötesine uzanmaktadır. Bu gösterimde izlediğiniz gibi Freud rüyalar hakkında söyleyecek çok şeye sahipti. Freud rüyaların açık bir içeriğe sahip olduğunu yani bunun rüyalarınızda yaşantıladığınız şey anlamına geldiğine inanıyordu. Fakat rüyalar her zaman bir de örtük içeriğe sahiptir, örtük içerik ile kastedilen söz konusu rüyanın doğurgusudur. Freud rüyaları bir istek gerçekleştirimi olarak görmüştür. Gördüğünüz her rüya yasak da olsa, istememeniz de gerekse belirli bir arzuya işaret eder. Ve rüyalar Freud öncesinde de var olan bir fikri içerir: Rüyalar sembollerini içerir. Rüya içerikleri genellikle göründükleri gibi değildir. Fakat daha ziyade bunlar diğer bazı şeylerin sembolleridir. Freud edebiyat, peri hikâyeleri ve çocuk masallarının bir takım evrensel temaları bünyesinde barındırdığına inanmıştır, bunlar bilinçdışı çabalar ve bilinçdışı zihnimize ilişkin bazı mücadelelerdir. Freud’un din hakkında da söyleyeceği çok şey vardı. Örneğin, Freud her türlü güce sahip tek bir tanrıyı bulma çabasını bazılarımızın gelişim sırasında hiç yaşantılamadığı bir baba figürü bulmaya çalışmak olarak görmüştür.

Bu dersin bundan sonraki kısmını Freud’un bilimsel olarak değerlendirilmesine ayırmak istiyorum. Şu ana kadar size anlattıklarım genel anlamda Freud’un görüşlerini ortaya koymak içindi. Şimdi bunlara inanmalı mıyız ve Freud’un yaklaşımının modern bilim anlayışına ne kadar uyduğu soruları üzerinde duracağım. Fakat bundan önce varsa sorularınızı almak istiyorum. Freud ve kuramı hakkında herhangi bir sorunuz var mı? Evet.

Öğrenci: [Duyulmuyor]

Profesör Paul Bloom: Arkadaşınızın sorusu şu: Freud’un betimlediği psikoseksüel gelişimdeki çatışmalarda hep çocuğun bir anne ve bir babaya sahip olduğu varsayılır ve soru o halde şudur “ya çocuk sadece bir ebeveyn tarafından büyütüldüyse, ya çocuk anne sütü ile beslenmediyse, ya başından beri biberonla beslendiyse”. Freudyenler için bu problematik bir durumu ifade eder. Şimdi Freud’un etkileşimde bulunduğu insanlar daha ziyade üst sınıftan Avrupalı’lardı ve Freud bunların aile yaşantılarına büyük önem veriyordu. Dolayısıyla, bu tip sorular Freud için cevaplanması güç sorulardı. Bir Freudyen bu durumda ne söylemeli diye düşünürsek bazı sistematik farklılıklar bekleyebilirsiniz. Bu durumda sadece annesi ile büyümüş bir çocuğun bir bakıma, normal psikoseksüel evrelerden geçemediği için psikolojik olarak zarar görmüş olacağı beklenebilir. Evet.

Öğrenci: [Duyulmuyor]

Profesör Paul Bloom: Arkadaşınızın sorusu şu: “Acaba modern psikanalistler hala kadınların süperegolarının olmadığını düşünüyorlar mı?” Sizin de işaret ettiğiniz gibi, Freud –kadınların moral bakımdan erkeklere kıyasla daha olgunlaşmamış- olduğu iddiasıyla, bu konuda pek de iyi sayılmayacak bir şöhrete sahiptir. Sanırım Freud bu soruya şöyle bir yanıt verirdi: “Evet kadınlar da süperegoya sahiptir, sadece onlarınki erkeklerinki kadar sağlam değildir”. Günümüzde psikanalistler ve psikanalitik yaklaşımı benimseyen akademisyenlerin bu konudaki görüşlerinin karışık olduğunu tahmin ediyorum. Bazıları süperegoda gerçekten derin cinsiyet farklılıklarının varlığında ısrar ederken, diğerleri Freudyen kuramın bu yönünü dikkate bile almamaktalar. Evet.

Öğrenci: Yüceltmeyi, yer değiştirme olarak tanımlayabilir miyiz? Yüceltmeyi, yer değiştirmenin bir çeşit alt grubu olarak düşünebilir miyiz?

Profesör Paul Bloom: Yüceltmenin ne olduğu iyi bir sorudur. Burada soru “yüceltme nedir?” sorusudur. Diğer savunma mekanizmaları ile ne şekilde ilişkilidir? Savunma mekanizmalarının çoğu, belirli bir arzunun alınıp başka bir şeye dönüştürülmesini içerir. Şimdi, yer değiştirmede olan ise, bunun sizden alınıp bir başkasına yöneltilmesidir. Ben sana öfkeliyim, fakat bunu bu biçimde ifade etmek bir nedenle yasak olabilir, o zaman ben bir başkasına öfkeliyim demektir. Yansıtmanın yaptığı esas olarak şudur: Bir arzuyu benden alır benim dışımda birisine yakıştırır. Yüceltmenin yaptığı ise şudur: Ayrıntıları bir yana bırakır, enerjinin korunmasını sağlar. Diyelim ki, gece boyunca ders çalışıyorsun, oda arkadaşın da seninle beraber ders çalışıyor; oda arkadaşınıza diyorsunuz ki “Uzun zamandır birisiyle seks yapmadın ve seks yapmak istiyorsun, işte bu yüzden bütün enerjini matematik sınavına harcıyorsun”; Ardından diyorsunuz ki, “İşte bu yüceltmedir. Psikolojiye Giriş dersinde öğrendim”. Ve oda arkadaşınız bundan çok hoşnut oluyor. Bir soru daha. Evet.

Öğrenci: Kültürlerarası çeşitliliğe ilişkin ne gibi kanıtlar var?

Profesör Paul Bloom: Arkadaşınızın sorusu aslında çift-ebeveynliye karşı tek-ebeveynli aile sorununun bir uzantısı niteliğinde; soru şu: “Bu kavramlar kültürlerarası bir geçerliğe sahip midir?” Bu çok iyi bir soru olduğu için yanıtını biraz erteleyeceğim. Birazdan Freud’un bilimsel değerlendirmesini yaparken bundan söz edeceğim.

Freud’un kuramı günümüzde oldukça tartışmalı bir kuramdır ve Freud’a bol miktarda eleştiri ve saldırılar da söz konusudur. Size Frederick Crews’in “Bellek Savaşları” adlı harika kitabından söz edeceğim. Frederick Crews, Freud’u en güçlü ve en tutkulu eleştirenlerden birisidir. Kitapta Freud ile ilgili problemler şu şekilde gider. Bir kuramı reddetmenin iki yolu vardır. Bir kuramı reddedersiniz çünkü yanlıştır. Diyelim ki, neden bazı çocukların otistik olduğunu açıklamak üzere geliştirdiğim bir kuramım var ve buna göre anneleri onları yeterince sevmedikleri için çocuklar otistik oluyorlar. Bu yıllarca popüler olmuş bir kuramsal yaklaşımdır. Aslında olası bir kuramdır da. Fakat yanlış olduğu ortaya çıktı. Dolayısıyla bilimsel bir kuramı reddetmenin bir yolu onun çalışıp çalışmadığına bakmak olacaktır. Fakat bir kuramın

başka problemleri de olabilir. Bir kuram öyle belirsiz ve genel kavramlar kullanıyor olabilir ki, bunu biz test bile edemeyiz. İşte bu Freud'un kuramına yöneltile ana eleştiridir. Bu fikir fizikçi Wolfgang Pauli tarafından şu şekilde özetlenmiştir: "Bu adamın çalışması beş para etmez. Doğru değil. Hatta yanlış bile değil". İşte Freud'a yönelik eleştiri de budur: Freud yanlış bile değil.

Belirsizlik meselesi, yanlışlanabilirlik terimini ortaya atan felsefeci Karl Popper tarafından daha teknik bir biçimde özetlenmiştir. Yanlışlanabilirlik fikrine göre, bilimsel yordamalar dünya ve yaşam hakkında güçlü iddialarda bulunur ve bu iddialar yanlışlığı kanıtlanabilir iddialardır; işte bilimi, bilim olmayandan ayıran budur. Eğer bu yordamaların yanlışlığı kanıtlanamıyorsa, bunlar bilim olacak kadar ilginç iddialar değil demektir. Örneğin, ders boyunca psikoloji içerisinde ortaya atılan çeşitli iddiaları göreceğiz. Örneğin, hipokampus hasarı belirli tipteki anıların hatırlanmasını zorlaştırır, dünyanın her yerinde ortalama olarak, erkekler kadınlara kıyasla daha fazla cinsel eşe sahip olmak isterler, saldırgan içerikli televizyon programlarına maruz kalmak çocukların daha saldırgan olmalarına yol açar. Şimdi bunlar doğru mu? Yoksa yanlış mı? Bunlar üzerinde konuşuruz, fakat burada vurgulamak istediğim, bunların yanlış olabileceğidir. Bunlar test edilecek kadar ilginç iddialardır –yanlış olabilirler, fakat yanlış olabilirlikleri sayesinde bilimsel kuram olma yolunda devam ederler.

Bunun bilimsel olmayan programlardan ayırt edilmesi gerekir; bilimsel olmayan programlara en iyi örnek astrolojidir. Astrolojik yordamalarla ilgili problem, onların yanlış olması değildir. Sorun yanlış olamamalarıdır. Yanlış dahi değildir. İnternette bu günkü yıldız falıma baktım [slyattan okuyor] "Önümüzdeki birkaç gün, bazı olumsuzluklar sizi biraz titiz ve zor beğenir yapacak". Tamam, buna dikkat ederim. "Mars ve Venüs'ün varlığı size her şeyi düzenli, tertipli ve planlı bir biçimde kutulamanızı öğütlüyor, fakat bir parça yeşim ya da akik taşı yanınızda bulundurmanız eğlence ile de temas halinde olmanıza yardımcı olacaktır". Bu sabahtan başlayarak eşimden bir parça yeşim taşı aldım ve kendimce eğlenceli tarafımla temas halindeyim. Sorun şu ki, bu birkaç gün geçtiğinde şöyle diyemeyeceğim: "Tanrım, bu yanlışmış!". Yanlış olamaz ki. Öyle belirsiz ifadeler ki, The Onion'dan daha iyi bir yıldız falı bulabilirdim: "Elinde dondurma külahıyla golf arabası sürerken, bir katil zanlısının robot resmi ile benzerliğinden dolayı iki polis memuruyla uğraşacaksınız". Şimdi bu daha iyi bir yordama, çünkü "vay canına!". Eğer bu doğru çıkarsa, "bu adamlar gerçekten ne yaptıklarını biliyorlarmış" diyeceğim. İşte bu, yanlışlanabilir bir yordamadır.

Muhtemelen, Freud bu testte başarısız olmaktadır; çünkü Freudyan kuram çoğunlukla çok belirsiz ve esnektir ve bu yüzden herhangi bir güvenilir biçimde test edilememektedir. Buradaki büyük problem şudur ki, Freudyan kuramın büyük bir kısmının psikanaliz süreci ile geçerlendiği iddia edilmektedir. Bu bakımdan insanlara neden Freud'a inandıklarını sorduğunuzda size "Ee, çünkü şu deney bulguları, bu veri seti falan" demeyeceklerdir. Onun yerine, "psikanalizin başarısı –Freudyan kuram psikanaliz ile kendisini kanıtlamıştır" diyeceklerdir. Fakat bu güvenilir değil.

Burada problem şudur; diyelim ki Freud hastasına diyor ki, “Annenden nefret ediyorsun”. Hasta yanıtıyor “Vay canına. Bu olabilir!”. Freud diyor ki, “haklıyım”. Şimdi, Freud diyor ki, “Annenden nefret ediyorsun” ve hasta yanıtıyor: “bu saçmalık”. “Bu iğrenç bir yalan”. Freud diyor ki, “öfken, bu fikrin senin için acı verici olduğunu gösteriyor. Annenden nefret ettiğini bastırıyorsun. Haklıyım”.

Bilimsel tartışmalar ileri geri gidip gelirken dahi benzer çeşit bir dinamiğin çalışıyor olması da ayrı bir problemdir. Freud savunucuları çeşitli iddialarda bulunmaktadır: Yetişkin kişilik treytleri psikoseksüel gelişim ile şekillenir; rüyaların tümü kılık değiştirmiş bir biçimde arzuların tatminini içerir; psikanaliz ruhsal bozuklukların en iyi tedavi yoludur. Bilim insanı yanıtlamakta: “Aynı fikirde değilim. Bu iddiaları destekleyecek yeterli kanıt yok”. Buna Freudyenlerin tepkisi ise, “benim fikirlerimi reddetmen bunların seni sıkıntıya soktuğunu gösteriyor. Haklıyım da ondan”. Sıklıkla bu tepkiler şu şekilde daha ciddi düzeylerde devam eder: “Derin psikolojik problemlerin var”.

Şimdi burada Freudyenleri karikatürleştirmek istemiyorum. Freudyenlerin önemli bir kısmı çabaladılar ve fikirlerini bilimsel olarak çalışacakları programlar geliştirdiler, bunları sağlam bilimsel testlere tabi tutabildiler. Fakat problem şu ki, belirli yanlışlanabilir yordamlar yaparken bunlar her zaman çok da iyi olmuyor. Örneğin, daha önce bonkör ve cimri oluş üzerinde konuştuğum oral ve anal kişilik karakteristiklerinin emzirme ya da tuvalet eğitimiyle herhangi bir ilişkisinin olduğuna dair bir kanıt yoktur.

Tabii, kültürler-arası bir takım çabalar da var –şimdi arkadaşınızın sorduğu soruya dönelim- tuvalet eğitimi ve emzirme konusunda kültürler arasında büyük farklılıklar görülebilir, buradan hareketle buna eşlik eden kişilik farklılıkları var mıdır? Freudyenleri destekleyen herhangi bir kanıt yoktur. Benzer biçimde, “neden bazı bireyler heteroseksüelken, diğerleri homoseksüeldir?” sorusuna yanıt olarak Freud cinsellik hakkında bazı sert iddialarda bulunmuştur. Bunlar da neredeyse hiç görgül destek bulamamıştır. Psikanalizin, ruhsal hastalıkların tedavisinde elde ettiği büyük başarı ile kendisini kanıtladığı iddiası da kesinlikle doğru değildir. Belki hepsi için değil, ama psikolojik bozuklukların büyük çoğunluğu için psikanalizden daha güvenilir ve hızlı tedaviler bulunmaktadır. Ve tabii ki, Tony Soprano tarzı bir içgörü kazanmanın, birden “hah tamam, şimdi anladım” şeklinde bir keşfin, kaygı bozuklukları ve depresyon gibi semptomları ortadan kaldırmakta herhangi bir işe yarayıp yaramadığı konusunda da ciddi bir fikir ayrılığı bulunmaktadır.

İşte bu yüzden insanlar bir üniversitenin psikoloji bölümüne gittikleri zaman bir çeşit etiket şoku yaşarlar: “Bakın ben şimdi psikoloji bölümündeyim ve Freud hakkında bir ders almak istiyorum. Okulunuzda Freud konusunda uzman olan hocalar kimlerdir?” Gerçek şu ki, Freudyen psikanaliz neredeyse hiç bir zaman psikoloji bölümlerinde çalışılmamıştır. Ne bilişsel ya da gelişimsel alanlarda, ne de klinik alanlarda. Tabii ki bazı istisnalar bulunabilir, fakat bu büyük bir kısmı için geçerlidir ve Freud çalışan insanların önemli bir kısmı da bunu eleştirel olarak

yapmaktadır. Freud çalışanların çok küçük bir kısmı kendisini psikanalitik uygulamacı ya da Freudyen psikolog olarak görür.

Freud o halde hem klinik ortamda hem de üniversitede bulunabilir, fakat örneğin Yale’de, psikoloji bölümünden ziyade tarih ya da edebiyat bölümlerinde bulunabilir. Şimdi Freud hakkında söylediğim tüm tatsız şeyler bir yana, dinamik bilinçdışının önemine ilişkin büyük fikir hala ayaktadır. Zihinsel yaşamın gerçekten ilgi çekici yanlarının bilinçdışı olduğuna ilişkin göreceğimiz çeşitli vaka çalışmaları üzerinde tekrar tekrar duracağız.

Aslında zamansal kısıtlılıklar nedeniyle bunu hızlıca geçeceğim ve modern psikolojide bilinçdışına ilişkin bazı örnekler vereceğim. İşte size modern psikolojide bilinçdışına ilişkin basit bir örnek: Dil ve anlama. “Buket, Veli’nin, kendisinden hoşlandığını düşünüyor” gibi bir cümle duyduğunuzda, saniyenin çok kısa bir süresi içerisinde bunun “Buket’in, Veli’nin Buket’ten hoşlandığını düşündüğü” anlamına geldiğini anlarsınız. Ya da, “Buket, Veli’nin kendisinden hoşlandığını düşünüyor” biçiminde bir cümle duyarsanız, saniyenin çok kısa bir süresi içerisinde “Buket’in Veli’den hoşlandığını düşündüğünü” anlarsınız. Dil konusuna geldiğimizde göreceğiz, bu bilinçdışıdır. Bunu, nasıl yaptığınızı hakkında en ufak bir fikriniz olmadan yapıyorsunuz. Hatta bunu yapıyor olduğunuzu dahi bilmeden, ama hızlı ve içgüdüsel olarak yapıyorsunuz.

Günlük yaşamımızda bilinçdışı yaptığımız o kadar çok şey var ki. Eğer yeterince uzmanlaştıysanız, ayakkabınızı bağlamak, sakız çiğnemek, araba kullanmak gibi birçok şeyi nasıl yaptığınızı bilmeden yaparsınız. Birkaç yıl önce bir arkadaşım için yapılan bir partideyim ve fark ettik ki, evde yeterince yiyecek kalmamış. Bana “hemen gidip yiyecek bir şeyler alayım” dedi ve gitti. Bir türlü dönmedi ve market hemen köşedeydi. Bunun üzerine kendisini cep telefonundan aradık ve bize “farkında olmadan kendimi anayolda işyerime doğru sürerken buldum” dedi. İşyeri bir saatlik bir mesafedeydi, demek ki sürdürükçe sürmüş. Anlattığım hikâyeye her zaman karşılaşılabileceğimiz türden bir durumu ifade ediyor.

Belki de daha şaşırtıcı olarak, Freud’un hoşlanma ve hoşlanmamalarımızın temelinde yatan faktörlerin bilinçli olmak zorunda olmadığına ilişkin içgörüsü de bol miktarda görgül destek kazanmıştır, örneğin sosyal psikoloji alanında yapılan çalışmalar sözkonusu görgül desteğe veri sağlamıştır. İşte size sosyal psikolojiden bir örnek: Birisi bir kulübe üye olmak için çok zorlandığında, kulübü daha çok sevecektir. Siz bu kişinin kulübü daha az seveceğini düşünebilirsiniz, ne de olsa üyeliğe kabul için tonla zorluk çıkarılmıştır. Fakat aslında “süründürme” her ne kadar yasal değilse de oldukça başarılı bir yoldur. Bir şey için ne kadar bedel öderseniz o şeyi o kadar çok seversiniz, bir şey için ne kadar acı çekerseniz ondan o kadar hoşlanırsınız. Politika açısından, örneğin, eğer siyasi kampanyanızda size sadık insanlar istiyorsanız onlara herhangi bir ödeme yapmamalısınız. Eğer ödeme yaparsanız, sizi daha az severler. Gönüllü olarak çalışırlarsa sizi daha çok severler.

Bunun nedenlerini konuşacağız ve buna ilişkin çeşitli açıklamalar var tabii, fakat şimdi vurgulamak istediğim insanların bunları bilmelerine gerek olmadan yaptıklarıdır.

Diğer bir örnek, sosyal psikolojinin eşik altı ölüm uyarımlarının yer aldığı, terör yönetimi olarak adlandırılan bir disiplinde yapılan tuhaf çalışmalara ilişkindir. Eşik altı ölüm uyarımı fikri şu anlama geliyor. Bir araştırmaya denek olarak katılıyorsunuz. Laboratuvarda sizi bir bilgisayar ekranının karşısına oturtuyorlar ve size “şu bilgisayarın karşısına oturun, birazdan size bazı sorular soracağız” diyorlar. Ve ekranda sorular gelmeye başlıyor, bunlar “ülkenizi ne kadar çok seviyorsunuz?”, “Aşyalılar hakkında ne düşünüyorsunuz?”, “Yahudiler hakkında ne düşünüyorsunuz?”, “Siyahlar hakkında ne düşünüyorsunuz?”, “Vejetaryenler hakkında ne düşünüyorsunuz?”, “Politik görüşü sizinkinden farklı olan insanlar hakkında ne düşünüyorsunuz?” gibi sorular.

İşte size işin numarası. Bilmediğiniz şey şu, bu sırada bilgisayar ekranından “ceset”, “ölü”, “ölmek” gibi bazı sözcükler hızlı bir biçimde yanıp-sönüyor, bunlar o kadar hızlı gösteriliyor ki, siz sözcükleri görmüyorsunuz. Bu eşikaltı sunulan sözcükler, gördüğünüzü dahi bilmediğiniz halde, sorulan sorulara verdiğiniz yanıtlar üzerinde büyük etkiler yaratıyor. Ölüm uyarımlarına maruz bırakılan katılımcılar daha milliyetçi, diğer insanları daha az affedici, diğer ırkları ve başka ülkelerden insanları daha az seven insanlar haline geliyorlar. Burada vurgulamak istediğim şey şu, bu tarz farkında dahi olmadığımız şeyler nasıl düşündüğünüz üzerinde önemli etkilere sahip olabilir.

Şimdi son örnek. Bunu bir gösteri ile vermek istiyorum. Bunun için sınıfı tam şuradan ikiye ayıracağım. Şimdi siz sınıfın bu tarafındakiler, sağ tarafında, benim sağımda; buradan sonrası da benim solumda. Şimdi herkesin sevdiği birisini düşünmesini istiyorum. Sevdiğiniz birisini hayal edin, bu sevgiliniz olabilir, anneniz ya da babanız olabilir. Sevdiğiniz birisini düşünün. Sadece düşünün. Tamam. Şimdi, şu ekranda yönergeler göreceksiniz, fakat ben bu yönergeleri sınıfın şu yarısına sunacağım, sağdakilere. Soldakilerden rica ediyorum lütfen ya gözünüzü kapatın ya da kafanızı öteki tarafa çevirin. Tamam mı? Asistanlar sizler de lütfen. Tamam. Sağdaki herkes itaat edin. Şimdi herkes slaydı okudu mu? Tamam. Şimdi siz sağdakiler başınızı çevirin [sağı göstererek] ve öylece kalın. Şimdi de soldakiler siz size sunulan yönergeyi okuyun. Kâğıt üzerinde bir şey yapmanız gerekmiyor, sadece kafanızda yapın. Her bir grup kendi yönergelerini aldı. Bazılarınız her iki yönergeyi de almış olabilir. Sadece sizi ilgilendiren yönergeyi izleyin.

Bu, Norbert Schwarz tarafından yapılan araştırmanın bir kopyasıdır ve burada sizden kendinize sormanızı istediğim soru şudur: “Bu kişiyi ne kadar çok seviyorsunuz?” ve işte sonuç: Sınıfın yarısından bu kişinin üç özelliğini; diğer yarısından ise on özelliğini belirlemesini istedim. Bulgular çarpıcı: Hoşlanma, üç özelliği listeleyecek grupta artarken, on özelliği listeleyecek grupta azaldı. İşte size bunun nedeni. Birisinin üç olumlu özelliğini listelemem gerekiyordu, ben de kız arkadaşımı düşündüm. Bir kız arkadaşım var. Kız arkadaşımı düşünüyorum, “evet,

iyi, zeki, güzel, kibar, zeki, güzel, evet". Fakat sorun şu. Şimdi Schwarz zeki tabii. Diyor ki, "listele!" Diğer grup on olumlu özelliği sayacak, "zeki, güzel, kibar..., gerçekten hoş..., iyi aşçı..., dakik, zeki... Hayır, bunu saymıştım, evet..." Sorun şu ki, hiç kimse on olumlu özelliğe sahip çıkmıyor! Ve insanlar kendilerinden istenen bu işi zor buluyorlar. Sonra bu insanlar kendilerine "söyle bakalım bu kişiyi ne kadar seviyorsun?" diye sorulduğunda, diyor ki, "ona kadar sayamadığıma göre bu kişiyi çok sevmiyor olmalıyım".

Şimdi bu gösterimde vurgulamak istediğim, yine, şu ki, bunu bilmiyorsunuz. Deneklerden on olumlu özellik listelemeleri istendiğinde düşündükleri kişinin değerini azalttılar sonra "neden bu kişinin değerini azalttıkları" sorulunca "bana on özellik listele dendi de ondan!" demediler. Tipik olarak farkında olmadan bu faktörler bizim neden hoşlanıp hoşlanmadığımıza dair görüşlerimizi etkiliyor. Bu etkiler psikolojinin çalışma alanı olacak kadar güçlü etkilerdir, özellikle de, örneğin, ırksal ya da cinsiyete ilişkin önyargıların incelenmesinde. Sosyal psikolojinin önemli bulgularından birisi, ki neredeyse tam bir dersi bu konuya ayırdım, insanların hakkında hiçbir şey bilmedikleri ırklara yönelik güçlü görüşlere sahip olmaktadır.

Böylece bu bir dereceye kadar Freud konusunu tamamlamış oluyor, çünkü Freud'a özgü kısımların çoğu reddedilmiştir. Fakat Freud'un ana fikri, hem bilimsel psikolojinin çalışılmasında hem de günlük yaşamın yorumlanmasında başarılıdır. Bir bakıma Freud kendi başarısının kurbanıdır. Biz Freud'un düşünme biçiminin gündelik yaşamımızdaki önemini hafife alma eğilimindeyiz; çünkü Freud dünya görüşümüzü başka türlü bir düşünme biçiminin olup olmadığını hatırlamamızı güçleştirecek kadar dönüştürmüştür. Dolayısıyla bir bakıma Freud kendi başarısının kurbanı olmuştur.

Freud ve Freud'un bilimsel doğurguları hakkında başka sorular üzerinde duracak kadar zamanımız var sanıyorum. Bir zamanlar ben yüksek lisans öğrencisiyken ders nasıl anlatılır üzerine bir ders almıştım. O dersten iki şey aklımda kalmış. Bir: Hiç bir zaman kırmızı kalemle sınav kâğıdı okuma! İnsanlar bundan hoşlanmıyor. İki: Hiç soru sorma! Çünkü muhtemelen sormak oldukça korkutucu bir iş. "Sorunuz var mı?" insanlar bunu tehdit edici buluyor. Onun yerine "Sorunuz nedir?" diye sormam lazım. O halde "Sorunuz nedir?" Evet, siz arkadaki, özür dilerim, evet.

Öğrenci: Freud... a inanıyor muydu? [duyulmuyor]

Profesör Paul Bloom: Freud neye inanıyor muydu? [duyulmuyor]

Öğrenci: Medikasyon, ilaçla tedavi.

Profesör Paul Bloom: İlaçla tedavi. Güzel bir soru. Soru şuydu "Freud ilaçla tedaviye inanıyor muydu?" İlaçla tedavi, tabii ki, ana tema olarak depresyon ve kaygı bozuklukları gibi belirli bozukluklarla nasıl uğraşılacağı düşünüldüğünde... Öte yandan, Freud başlangıcını bir sinirbilimci olarak yapmıştır. Freud zihin ve beyini çalışmış ve düşünme ve davranışın sinirsel temelleri ile yoğun bir biçimde

ilgilenmiştir. Fakat sorunuza bu noktada yanıtım hayırdır. Freud her ne kadar davranışın beyin temeli konusunda çok duyarlı idiyse de, depresyon ve kaygı gibi bozuklukların tedavisinde asıl olanın tıbbi tedaviden ziyade, bir çeşit konuşmaya dayalı tedavi ve içgörü olduğuna tamamen inanmıştı. Dahası, kendisini psikanalitik olarak tanımlamayan bazılarını da içerecek biçimde modern terapistler şunu söyler “bak, bu ilaçlar iyi, güzel fakat bunlar semptomlarını maskelerler”. Dolayısıyla, panik atağınız varsa, doğru bu ilaçlar panik atağınızı ortadan kaldırır, fakat senin gerçek problemin panik atak değil ki... Atakları ortadan kaldırarak sorunun kökenine inemezsin ki. Dolayısıyla, hem modern psikanalistler hem de Freud muhtemelen tıbbi yöntemlerin ruhsal bozuklukların tedavisinde aşırı fazla kullanıldığını düşünürdü. Evet.

Öğrenci: Herhangi bir [duyulmuyor]

Profesör Paul Bloom: Soru şu: “Rüyalar üzerindeki araştırmalar hakkında neler var elimizde?” “Rüyalar” üzerinde yarım ders durmayı planladığım eğlenceli bir konu. Bu bakımdan, örneğin, “En yaygın, en genel rüya nedir?” sorusu üzerinde duracağım. Ek olarak, “Cinsellik üzerine rüyalar en fazla kimde olur? Kadında mı yoksa erkekte mi?” sorusunu yanıtlayacağım. Hey, yanıtlayacağım ne kadar çok güzel soru var! Freudyen bakış açısından rüyalar. Rüyalar ile ne düşündüğünüz ve gün boyunca ne hakkında kaygılar duyduğunuz arasında bir ilişki olduğuna dair kanıtlar var. Fakat sembolizm ve arzuların gerçekleşmesine ilişkin katı Freudyen görüş rüya çalışmaları tarafından desteklenmemiştir. Diğer sorularınız neler? Evet, Erik’in işaret ettiği her kimse.

Profesör Paul Bloom: Mor gömleklili. Evet.

Öğrenci: [duyulmuyor]--Elektra kompleksi?

Profesör Paul Bloom: Elektra kompleksi? Elektra kompleksi Freud’un geliştirdiği penis kıskançlığı hikâyesidir. Biraz kaba bir özet olacak ama Freud odipal kompleksi geliştirmiştir. “Anne, anneme aşığım baba”. Ve sanki birisi hatırlatmış gibi, “Sigmund kadınları unuttun mu? Onlar da var!”, “Aa evet!” Penis, penis kıskançlığı ve yer değiştirme ile ilgili olarak anlattığım hikâye var ya, işte bu Elektra kompleksinin bir çeşit kısaltılmış versiyonudur. Sanıyorum, Elektra kompleksi, Freud’un ana ilgi odağı olan Odipal komplekse sonradan bir eklemidir. Bir tane daha lütfen. Evet.

Öğrenci: [Duyulmuyor]

Profesör Paul Bloom: Freud’a göre, oral ya da anal evredeki ile aynı anlamda bir evrede saplanıp kalma yoktur. Burada Freud’un iddiası odur ki, kadının bir penise sahip olmadığını keşfetmesi onun hayatında, cinsel tercihleri ve cinsel ilgilerini de içerecek biçimde, ne türden bir ilişki içerisinde olacağı üzerinde asli bir role sahiptir. Bu bakımdan, söz konusu etki kadını sadece kısa bir süre için etkileyecek geçici bir şey değildir.